

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี

Participation of Farmers in Sampran Model in Nakhon Pathom and Ratchaburi Province

ธนิษฐา ปานนุก¹ และ พนามาศ ตรีวรรณกุล^{1*}
 Thanitta Pannok¹ and Panamas Treewannakul^{1*}

¹ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ Department of Agricultural Extension and Communication, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok 10900 Thailand

รับเรื่อง: พฤษภาคม 2561 Received: May 2018

รับตีพิมพ์: กรกฎาคม 2561 Accepted: July 2018

* Corresponding author: agrpmt@ku.ac.th

ABSTRACT: This research was conducted to study basic demographic characteristics, socio-economic data, knowledge on organic farming, opinion on organic farming, participatory of farmers, and problem on organic farming. Data were collected from 101 farmers who were group member in Sampran Model by using interview schedule. Statistical analysis was carried out by frequency, percentage, maximum score, minimum score and arithmetic mean. The results revealed that most of farmers were male (56.4%), their average age was 48.51 years, and received Bachelor's degree (30.7%). Farmers had average organic farm area as 12.30 rais, average farm experience was 16.30 years, average experience in organic farming was 4.40 years, and membership status was member (82.1%). Their knowledge on principle of organic farming was at the high level (94.1%) with average point was 18.13 from 20 points, and also on the aspects of Participatory Guarantee Systems (PGS) was at the high level (99.0%) with average point was 17.14 from 19 points. Their opinion towards role of group leader was at the high favorable level (mean 2.54). Most of them participated in term of thinking, decision making, implementation, share benefits, and evaluation in group process on group formation aspect (62.4%), operation aspect (98.0%), and supervision and termination aspect (89.1%). Top three of the problem derived from farmer included consumers perception on organic agriculture (50.5%), marketing communication on organic farming aspects (40.6%) and knowledge development for farmer group member (37.6%). So there should be a promotion of organic awareness for consumers, and also provide PGS knowledge on the participant's organic farming system.

Keywords: Participatory, organic farming, Sampran model

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วมของเกษตรกร และปัญหาเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในสามพรานโมเดล จำนวน 101 คน ในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และค่าเฉลี่ย ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 56.4 อายุเฉลี่ย 48.51 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 30.7 เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์เฉลี่ย 12.30 ไร่ ประสบการณ์ทำการเกษตรเฉลี่ย 16.30 ปี ประสบการณ์ทำการเกษตรอินทรีย์เฉลี่ย 4.40 ปี มีสถานภาพการเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยเป็นสมาชิก ร้อยละ 82.1 เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้หลักการเกษตรอินทรีย์ในระดับมาก ร้อยละ 94.1 โดยได้คะแนนความรู้เฉลี่ย 18.13 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน และมีความรู้หลักการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส ในระดับมาก ร้อยละ 99.0 โดยได้คะแนนความรู้เฉลี่ย 17.14 จากคะแนนเต็ม 19 คะแนน เกษตรกรเห็นด้วยระดับมากเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม ค่าเฉลี่ย 2.54 เกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล ในกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม ร้อยละ 62.4 กระบวนการดำเนินการ ร้อยละ 98.0 และกระบวนการกำกับควบคุมการดำเนินงานและการเลิกกลุ่ม ร้อยละ 89.1 เกษตรกรพบปัญหาเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์สามอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริโภคมีการรับรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 50.5 การประชาสัมพันธ์ตลาดเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 40.6 การพัฒนาความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรไม่เพียงพอ ร้อยละ 37.6 จึงควรมีการส่งเสริม

การรับรู้ด้านเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภค และให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับ พี จี เอส แก่ผู้เกี่ยวข้องในระบบเกษตรอินทรีย์

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, เกษตรอินทรีย์, สามพรานโมเดล

บทนำ

จากอดีตจนถึงปัจจุบันภาคการเกษตรไทยประสบปัญหา ราคาผลผลิตที่ขาดเสถียรภาพ การใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่เหมาะสม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ระดับสูง ถึงแม้รัฐบาลจะมีการช่วยเหลือ แต่เป็นการช่วยเหลือในระยะสั้นและเป็นการแก้ไขเฉพาะหน้า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) เพื่อที่จะได้ให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) โดยประเด็นที่น่าสนใจ คือ การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ระบบการผลิต ปัจจัยการผลิต ปัญหาหนี้สิน และที่ดินทำกินของเกษตรกร การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร และการผลิตสินค้าคุณภาพสูง เช่น สินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อขยับสินค้าจากตลาดล่าง และการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2016) ซึ่งประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560–2564

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560–2564 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ ที่จะให้ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาค ด้านการผลิต การบริโภค การค้าสินค้า และการบริการเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มพื้นที่และปริมาณการผลิต

เกษตรอินทรีย์ เพื่อเพิ่มการค้าและการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศ เพื่อให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐาน เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้ไทยเป็นศูนย์กลางของสินค้าและบริการด้านเกษตรอินทรีย์ในระดับสากล เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยกำหนดเป้าหมายดังนี้ พื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 600,000 ไร่ ภายในปี พ.ศ. 2564 เพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 300,000 ราย ภายในปี พ.ศ. 2564 เพิ่มสัดส่วนตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศต่อตลาดส่งออก โดยให้มีสัดส่วนตลาดในประเทศร้อยละ 40 ต่อตลาดส่งออกร้อยละ 60 ยกกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านเพิ่มขึ้น โดยการดำเนินงานใน 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการวิจัย และการสร้างและเผยแพร่ องค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาการผลิตสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์ ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาการตลาดสินค้าและบริการ และการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยมีการนำระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS: Participatory Guarantee Systems) ของคนในชุมชนมาเป็นกลยุทธิ์ในการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ โดยการบูรณาการโดยภาคเอกชนเป็นหลักร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ให้เกิดความเข้มแข็ง (National Organic Development Board, 2017)

สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยพบว่า มีพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 235,523.35 ไร่ ในปี พ.ศ. 2557 เป็น 284,918.44 ไร่ ในปี พ.ศ. 2558 (เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.97) แบ่งเป็น ข้าว 168,310.45 ไร่ พืชไร่ 43,842.57 ไร่ ผัก 3,161.19 ไร่ ผลไม้ 14,260.50 ไร่ ชา/กาแฟ 10,286.71 ไร่ ผัก/ผลไม้ผสมผสาน 37,415.87 ไร่ และพืชอื่น ๆ 7,641.16

ไร่ (Earth Net Foundation, 2016) แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการทำเกษตรอินทรีย์ที่มีเป้าหมายในการขยายตัวเชิงพื้นที่ ทำให้จำนวนเกษตรกรอินทรีย์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการส่งเสริมและยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรให้มีความแข็งแรงและพึ่งตนเองได้ในการรองรับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับความสนใจในปัจจุบัน คือ สามพรานโมเดลที่ก่อตั้งเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นโมเดลธุรกิจที่ยั่งยืนบนพื้นฐานความเป็นธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนโดยมูลนิธิสังคมสุขใจ ด้วยทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สามพรานโมเดลสนับสนุนให้เกษตรกรในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรีหันมาทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลางที่เป็นผู้กำหนดราคา และเกษตรกรไม่สามารถควบคุมต้นทุนที่สูงขึ้นตามราคาสารเคมีได้ทำให้มีปัญหาหนี้สินเพิ่มขึ้น สุขภาพและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเป็นวัฏจักร สามพรานโมเดลจึงให้ความสำคัญกับเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของโครงการออกตรวจเยี่ยมแปลงพร้อมให้คำแนะนำแก่เกษตรกรในระหว่างการปรับเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอ โดยมีรูปแบบการรวมกลุ่มกันในการขับเคลื่อนที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การขนส่ง การแปรรูป และการตลาดถือ เป็นรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS: Participatory Guarantee Systems) ของตนเองเพื่อเป็นการเตรียมพร้อม ที่จะพัฒนาสินค้าไปสู่มาตรฐานอินทรีย์สากล (Sampran Model, 2018) ซึ่งสามพรานโมเดล

มีการสนับสนุนให้เกษตรกรที่เข้าร่วมกลุ่มในการขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) เป็นมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ขั้นพื้นฐานของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements หรือ IFOAM) (Navarat *et al.*, 2013)

สามพรานโมเดลเป็นรูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีการเชื่อมโยงกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่ให้ความสำคัญตั้งแต่ปัจจัยการผลิต การผลิต การเก็บเกี่ยว การขนส่ง และแปรรูปจนถึงตลาด อีกทั้งเป็นรูปแบบความร่วมมือระหว่างเอกชนกับภาครัฐ ที่เข้ามาสนับสนุนและพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบกลุ่ม โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ ร่วมประเมิณผล โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการประชุมและมีเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิสังคัมสุขใจ เป็นพี่เลี้ยงในการให้คำปรึกษา ส่งผลให้เป็นการทำเกษตรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง และปัจจุบันสามารถขยายเครือข่ายการทำเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบกลุ่มที่มีการเชื่อมโยงกันในพื้นที่ใกล้เคียง จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล รวมถึงศึกษาข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม ที่ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์ในการสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ของสามพรานโมเดล และสามารถขยายผลการพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรในสามพรานโมเดล ซึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรในจังหวัด

นครปฐม และจังหวัดราชบุรี จำนวน 9 กลุ่ม เกษตรกรจำนวน 101 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามปลายปิด และปลายเปิด เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล 5 ขั้นตอน ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ ร่วมประเมิณผล

การแปลผลความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ในหลักการเกษตรอินทรีย์ ใช้หลักเกณฑ์กำหนดช่วงคะแนน ดังนี้ คะแนน 0-6.66 หมายถึง มีความรู้ระดับน้อย คะแนน 6.67-13.33 หมายถึง มีความรู้ระดับปานกลาง คะแนน 13.34-20.00 หมายถึง มีความรู้ระดับมาก และความรู้หลักการรับรองแบบมีส่วนร่วม พีจีเอส ใช้หลักเกณฑ์กำหนดช่วงคะแนน ดังนี้ คะแนน 0-6.33 หมายถึง มีความรู้ระดับน้อย คะแนน 6.34-12.67 หมายถึง มีความรู้ระดับปานกลาง คะแนน 12.68-19.00 หมายถึง มีความรู้ระดับมาก

การแปลผลความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม ใช้หลักเกณฑ์กำหนดช่วงค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.66 หมายถึง เห็นด้วยระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.67-2.33 หมายถึง เห็นด้วยระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.34-3.00 หมายถึง เห็นด้วยระดับมาก

การแปลผลการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล 5 ขั้นตอน โดยแสดงค่าความถี่และร้อยละ ของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในสามพรานโมเดล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบทุติยภูมิ (Secondary data) โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยเอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย บทความ วารสาร และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary data) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรในสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล

ผลการทดลองและวิจารณ์

ผลการทดลอง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

เกษตรกรมากกว่าครึ่งเป็นเพศชาย ร้อยละ 56.4 มีอายุมากที่สุด 74 ปี อายุน้อยที่สุด 19 ปี อายุเฉลี่ย 48.51 ปี และส่วนมากจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 30.7

2. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์น้อยกว่า 10 ไร่ (ร้อยละ 63.4) รองลงมา มีพื้นที่

ทำการเกษตรอินทรีย์ 10-20 ไร่ (ร้อยละ 27.6) โดยเกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์มากที่สุด 250.0 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์น้อยที่สุด 2.4 ไร่ เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์เฉลี่ย 12.30 ไร่ เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีประสบการณ์ทำการเกษตรน้อยกว่า 11 ปี (ร้อยละ 50.5) รองลงมา มีประสบการณ์ทำการเกษตร 11-20 ปี (ร้อยละ 21.8) โดยประสบการณ์ทำการเกษตรมากที่สุด 65 ปี ประสบการณ์ทำการเกษตรน้อยที่สุด 1 ปี และประสบการณ์ทำการเกษตรเฉลี่ย 16.30 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำการเกษตรอินทรีย์น้อยกว่า 6 ปี (ร้อยละ 72.2) รองลงมา มีประสบการณ์ทำการเกษตรอินทรีย์ 6-10 ปี (ร้อยละ 21.8) และมีประสบการณ์ทำการเกษตรอินทรีย์มากกว่า 15 ปี (ร้อยละ 3.0) โดยประสบการณ์ทำการเกษตรมากที่สุด 20 ปี ประสบการณ์ทำการเกษตรอินทรีย์น้อยที่สุด 1 เดือน และประสบการณ์ทำการเกษตรอินทรีย์เฉลี่ย 4.40 ปี เกษตรกรมีสถานภาพของกลุ่มในแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน แบ่งได้ดังนี้ ที่ปรึกษา ร้อยละ 1.0 ประธาน ร้อยละ 8.9 รองประธาน ร้อยละ 1.0 กรรมการ ร้อยละ 2.0 เลขานุการ/ผู้ประสานงานกลุ่ม/เหรัญญิก ร้อยละ 4.0 ผู้ช่วยเลขานุการ ร้อยละ 1.0 และสมาชิกกลุ่ม ร้อยละ 82.1

3. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร

เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีความรู้หลักการเกษตรอินทรีย์ในระดับมาก (13.34-20.00 คะแนน) ร้อยละ 94.1 และไม่มีเกษตรกรที่มีความรู้ระดับน้อย (0-6.66 คะแนน) โดยเกษตรกรได้คะแนนความรู้มากที่สุด 20 คะแนน น้อยที่สุด 8 คะแนน และคะแนนความรู้เฉลี่ย 18.13 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีความรู้หลักการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส ในระดับมาก (12.68-19.00 คะแนน) ร้อยละ 99.0 และไม่มีเกษตรกรที่มีความรู้ระดับน้อย (0-6.33 คะแนน) โดยเกษตรกรได้คะแนนความรู้มากที่สุด 19 คะแนน

น้อยที่สุด 13 คะแนน และคะแนนความรู้เฉลี่ย 17.14 คะแนน จากคะแนนเต็ม 19 คะแนน

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่มของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม ในระดับมาก จำนวน 9 ข้อ ดังนี้ ผู้นำกลุ่มมีความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ค่าเฉลี่ย 2.66 ผู้นำกลุ่มมีการทำงานโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวม ค่าเฉลี่ย 2.64 ผู้นำกลุ่มมีวิธีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล การแสดงความคิดเห็นกับสมาชิก ได้กระชับและเข้าใจง่าย ค่าเฉลี่ย 2.62 ผู้นำกลุ่มมีการบริหารงานอย่างมีเหตุผล มีหลักการน่าเชื่อถือ ค่าเฉลี่ย 2.60 ผู้นำกลุ่มมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ และนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนากลุ่ม ค่าเฉลี่ย 2.58 ผู้นำกลุ่มทำหน้าที่เป็นเสมือนคนกลางประสานงานในระบบเครือข่ายได้ ค่าเฉลี่ย 2.56 ผู้นำกลุ่มมีการชักจูงให้เห็นความสำเร็จในอนาคตในการพัฒนากลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ย 2.52 ผู้นำกลุ่มให้การส่งเสริมในการพัฒนากิจกรรมที่เป็นความต้องการของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ ค่าเฉลี่ย 2.50 ผู้นำกลุ่มมีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มให้ทำงานตามแผน ค่าเฉลี่ย 2.43 และมี 1 ข้อที่เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม ในระดับปานกลาง คือ ผู้นำกลุ่มสามารถคาดการณ์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ค่าเฉลี่ย 2.26

5. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล ประกอบด้วยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล ปรากฏรายละเอียด (Table 1) ดังนี้

5.1 การร่วมคิด เกษตรกรมีส่วนร่วมคิดในทุกกิจกรรม มากกว่าร้อยละ 60 ยกเว้น กิจกรรมการจดทะเบียนและขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม การบริหารการเงินของกลุ่ม การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี การบอกยกเลิกกลุ่มที่เกษตรกรมีส่วนร่วมคิดน้อยกว่าร้อยละ 60

5.2 การร่วมตัดสินใจ เกษตรกรมีส่วนร่วมตัดสินใจในทุกกิจกรรม มากกว่าร้อยละ 60 ยกเว้น กิจกรรมการจดทะเบียนและขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม การบริหารการเงินของกลุ่ม การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี การบอกยกเลิกกลุ่มที่เกษตรกรมีส่วนร่วมตัดสินใจน้อยกว่าร้อยละ 60

5.3 การร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน เกษตรกรมีส่วนร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงานในทุกกิจกรรม มากกว่าร้อยละ 60 ยกเว้น กิจกรรมการจดทะเบียนและขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม การบริหารการเงินของกลุ่ม การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี การบอกยกเลิกกลุ่มที่เกษตรกรมีส่วนร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงานน้อยกว่าร้อยละ 60

5.4 การร่วมรักษาผลประโยชน์ เกษตรกรมีส่วนร่วมรักษาผลประโยชน์ในทุกกิจกรรม มากกว่าร้อยละ 60 ยกเว้น กิจกรรมการจดทะเบียนและขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม การบริหารการเงินของกลุ่ม การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี เกษตรกรมีส่วนร่วมรักษาผลประโยชน์น้อยกว่าร้อยละ 60

5.5 การร่วมประเมินผล เกษตรกรมีส่วนร่วมประเมินผลในทุกกิจกรรม มากกว่าร้อยละ 60 ยกเว้น กิจกรรมการจดทะเบียนและขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม การบริหารการเงินของกลุ่ม การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี การบอกยกเลิกกลุ่มที่เกษตรกรมีส่วนร่วมประเมินผลน้อยกว่าร้อยละ 60

จะเห็นได้ว่าทุกกิจกรรมในสามพรานโมเดล เกษตรกรมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล และพบว่ามี 4 กิจกรรม ได้แก่ การจดทะเบียนและขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม การบริหารการเงินของกลุ่ม การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี และการบอกยกเลิกกลุ่มที่เกษตรกรมีส่วนร่วมน้อย จึงควรมีการสนับสนุนให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม

Table 1 Frequency and percentage of farmer's participation in Sampran Model (N=101)

Group process	Participation of farmers in Sampran Model									
	Thinking		Decision Making		Implementation		Benefits		Evaluation	
	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)
Group formation										
1. Group initiative	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)
2. Group naming defines objectives and group structure	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)
3. Setting group regulation	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)
4. Setting group membership characteristic	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)
5. Determining roles and responsibilities of members and committees	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)	63 (62.4)	38 (37.6)
6. Planning and designing group regulations	64 (63.4)	37 (36.6)	64 (63.4)	37 (36.6)	64 (63.4)	37 (36.6)	64 (63.4)	37 (36.6)	64 (63.4)	37 (36.6)
7. Seeking group members	61 (60.4)	40 (39.6)	61 (60.4)	40 (39.6)	61 (60.4)	40 (39.6)	61 (60.4)	40 (39.6)	61 (60.4)	40 (39.6)

Table 1 (Continue)

Group process	Participation of farmers in Sampran Model											
	Thinking		Decision Making		Implementation		Benefits		Evaluation			
	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)		
8. Registration and request for certificate of establishment	27 (26.7)	74 (73.3)	27 (26.7)	74 (73.3)	27 (26.7)	74 (73.3)	27 (26.7)	74 (73.3)	27 (26.7)	74 (73.3)		
Operation												
9. Board selection	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)		
10. Work planning / production, processing and distribution	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)		
11. Plan implementation	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)		
12. Group meeting	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)		
13. Group financial management	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)		
14. Group accounting	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)		
15. Annual net profit allocation	31 (30.7)	70 (69.3)	31 (30.7)	70 (69.3)	31 (30.7)	70 (69.3)	31 (30.7)	70 (69.3)	31 (30.7)	70 (69.3)		

Table 1 (Continue)

Group process	Participation of farmers in Sampran Model													
	Thinking			Decision Making			Implementation			Benefits			Evaluation	
	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)		
16. Government or external assistance	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)	100 (99.0)	1 (1.0)		
17. Development of knowledge and ability of the members	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)		
18. Providing useful information to members	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)		
Supervision and termination														
19. Controlling on regulation compliance	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)		
20. Controlling on standardized by agreement	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)	99 (98.0)	2 (2.0)		
21. Controlling on complaints or prosecutions	90 (89.1)	11 (10.9)	90 (89.1)	11 (10.9)	90 (89.1)	11 (10.9)	90 (89.1)	11 (10.9)	90 (89.1)	11 (10.9)	90 (89.1)	11 (10.9)		

Table 1 (Continue)

Group process	Participation of farmers in Sampran Model									
	Thinking		Decision Making		Implementation		Benefits		Evaluation	
	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)	Yes (%)	No (%)
22. Disbandment	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)	49 (48.5)	52 (51.5)
23. Group with document / evidence of control over the operations of the group										
			1. Contacts and addresses (93.0)							
			2. Production plan (93.0)							
			3. Individual farm layout (73.0)							
			4. Production standard (87.0)							
			5. Internal audit system (77.0)							
			6. Penalty (88.0)							

6. ปัญหาเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร

6.1 ด้านความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรมีปัญหา เรื่อง ผู้บริโภคมีการรับรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 50.5 การพัฒนาความรู้ให้กับสมาชิกไม่เพียงพอ ร้อยละ 37.6 และแหล่งข้อมูลข่าวสารเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 25.7

6.2 ด้านการผลิต เกษตรกรมีปัญหาเรื่อง ปริมาณการผลิตต่อไร่ น้อย ร้อยละ 35.6 พื้นที่ทำการเกษตรโดยรอบไม่ทำเกษตรอินทรีย์ ร้อยละ 34.7 ไม่มีเงินทุน ร้อยละ 32.7 การพัฒนาผลผลิตยังไม่ได้มาตรฐานของกลุ่ม ร้อยละ 32.7 ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน ร้อยละ 24.8 และต้นทุนการผลิตสูง ร้อยละ 21.8

6.3 ด้านการตลาด เกษตรกรมีปัญหา เรื่อง การประชาสัมพันธ์ตลาดเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 40.6 ความต้องการของผู้บริโภคน้อย ร้อยละ 31.7 ช่องทางการตลาดไม่เพียงพอ ร้อยละ 31.7 และคู่แข่งทางการตลาดมีจำนวนมาก ร้อยละ 14.9

6.4 ด้านการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรมีปัญหา เรื่อง การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐที่ไม่เพียงพอ ร้อยละ 34.7 ขาดการสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการพัฒนา ร้อยละ 24.8 และความร่วมมือภายในกลุ่มไม่เพียงพอ ร้อยละ 21.8

วิจารณ์

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด และไม่พบผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา ทำให้เมื่อมีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นกันจึงมีความหลากหลาย และสามารถกำหนดแนวทางการวางแผนการดำเนินงาน ข้อตกลงร่วมกันภายในกลุ่มได้อย่างครอบคลุมและเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเกษตรกร โดยสอดคล้องกับ (Sanglumpoon, 2009) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานของโครงการเกษตรวิชญา จังหวัด

เชียงใหม่ พบว่า ระดับการศึกษาของเกษตรกร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการเกษตรวิชญา

2. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการทำการเกษตรอินทรีย์น้อยกว่า 10 ไร่ เนื่องจากเกษตรกรทุกกลุ่มมีหลักการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส ที่เกษตรกรจะต้องให้ความสนใจในทุกกระบวนการ จึงทำให้เกษตรกรสามารถทำได้ในพื้นที่จำนวนจำกัดตามกำลังแรงงานที่ตนมี โดยสอดคล้องกับ (Chaimongkol and Limnirankul, 2013) ศึกษาแนวทางการขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรหมู่บ้านโพธิ์ทองเจริญ ตำบลเชิงคอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ากลุ่มเกษตรกรมีพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์ขนาดเล็กไม่เกิน 1 ไร่ และปลูกผักหลากหลายชนิดรวมกัน โดยผลผลิตของกลุ่มมีตลาดรองรับแน่นอน การหาตลาดรองรับผลผลิตถูกกำหนดด้วยตัวเกษตรกรเอง

เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำการเกษตรน้อยกว่า 11 ปี และจากการสังเกตในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทำให้ทราบว่าเกษตรกรมีความชำนาญในการทำการเกษตรมาก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับตัวการทำเกษตรอินทรีย์ และพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำการเกษตรอินทรีย์น้อยกว่า 6 ปี ซึ่งใกล้เคียงกับประสบการณ์ทำการเกษตร

3. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ หลักการเกษตรอินทรีย์ระดับมาก เนื่องจากเกษตรกรในสามพรานโมเดล มีความสนใจในการทำเกษตรอินทรีย์เป็นเบื้องต้น จึงสนใจเข้าร่วมเป็นเกษตรกรในสามพรานโมเดล และเมื่อมีการรวมกลุ่มเพื่อประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ก็เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรได้เป็นทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับสารที่ดี ทำให้เกิดประโยชน์กับเกษตรกร

และในด้านความรู้หลักการรับรองแบบมีส่วนร่วม เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้หลักการรับรองแบบมีส่วนร่วม พีจีเอส ระดับมาก ซึ่งในการประชุมแต่ละครั้งของกลุ่มจะมีการกล่าวหลักการรับรองแบบมีส่วนร่วม พีจีเอส เป็นการทบทวนกระบวนการข้อตกลงของกลุ่ม จึงทำให้เกษตรกรมีความรู้เรื่อง พีจีเอส และมีการนำมาปรับใช้ให้มีความเหมาะสมของกลุ่มได้

4. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล

เกษตรกรมีส่วนร่วมมากที่สุดในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล ในกระบวนการดำเนินการ ในกิจกรรมการเลือกคณะกรรมการ กิจกรรมการวางแผนงาน/กิจกรรมการผลิต แปรรูป และจำหน่าย กิจกรรมการดำเนินการตามแผนงาน กิจกรรมการประชุมกลุ่ม กิจกรรมการรับความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือองค์กรภายนอก เนื่องจากกระบวนการดำเนินการที่ต้องมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในทุกครั้งที่มีการประชุม ซึ่งเกษตรกรจะมีการประชุมกลุ่มเดือนละครั้ง โดยสอดคล้องกับ Community Development Department (2017) ที่กล่าวถึงว่า กิจกรรมของกลุ่มถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้กลุ่มมีแผนและดำเนินกิจกรรมตามแผนอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยกิจกรรมของกลุ่มต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดความร่วมมือและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคง ชุมชนพึ่งตนเองได้ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และพบข้อสังเกตว่าเกษตรกรในสามพรานโมเดลบางกลุ่มไม่มีกิจกรรมการทำบัญชีกลุ่ม แม้จะมีการดำเนินการนำผลผลิตมารวมกันเพื่อขายในรูปแบบกลุ่ม แต่แบ่งรายได้เป็นรายบุคคล เกษตรกรจึงทำบัญชีเฉพาะรายบุคคล ทำให้ไม่มีเงินในส่วนที่นำมาบริหารจัดการเป็นกำไรสุทธิประจำปี

เกษตรกรมีส่วนร่วมมากในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล ในกระบวนการกำกับควบคุมการดำเนินงานและการเลิกกลุ่ม ในกิจกรรมการควบคุมการดำเนินงานตามกฎระเบียบ และการควบคุมมาตรฐานให้ตรงตามข้อตกลง โดยเกษตรกรตระหนักและให้ความสำคัญกับกระบวนการนี้ เนื่องจากหลักการสามพรานโมเดลกำหนดให้เกษตรกรเป็นผู้สร้างระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พีจีเอส จากความเห็นชอบของที่ประชุมกลุ่ม และเกษตรกรต้องตรวจสอบและเรียนรู้ร่วมกันในการตรวจสอบแปลง ทำให้เกษตรกรปฏิบัติอย่างเคร่งครัดทั้งในแปลงตนเองและแปลงของสมาชิกกลุ่ม โดยหากไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ร่วมกัน จะมีการยกเลิกการเป็นสมาชิกกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีส่วนร่วมน้อยที่สุดในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลในกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม ในกิจกรรมการจดทะเบียนและขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มในปัจจุบันมีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงจากเมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่มในครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับมีสมาชิกกลุ่มเพิ่มเข้ามาใหม่ ซึ่งไม่ได้อยู่ในกระบวนการจัดตั้งกลุ่มจึงทำให้เกษตรกรบางส่วนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ อีกทั้งสามพรานโมเดลเป็นการรวมกลุ่มกันโดยธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากเกษตรกรที่มีความสนใจในการทำเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน มีเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน โดยบางกลุ่มมีการรวมตัวกันเองภายในชุมชนก่อนที่จะมารวมกันในสามพรานโมเดล ทำให้ไม่สามารถระบุระยะเวลาการรวมกลุ่มได้อย่างชัดเจน แต่ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีมากเนื่องจากเกษตรกรเป็นคนในชุมชนเดียวกัน มีเป้าหมายในการรวมกลุ่มเหมือนกัน ซึ่งเห็นได้จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และการกำกับควบคุมการดำเนินงานและการเลิกกลุ่ม

สรุป

เกษตรกรในสามพรานโมเดลมากกว่าครึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 48.51 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 30.7 และไม่พบผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์น้อยกว่า 10 ไร่ ร้อยละ 63.4 มีประสบการณ์ทำการเกษตรน้อยกว่า 11 ปี ร้อยละ 50.5 มีประสบการณ์ทำการเกษตรอินทรีย์น้อยกว่า 6 ปี ร้อยละ 72.3 เกษตรส่วนใหญ่มีความรู้ระดับมากเกี่ยวกับหลักการเกษตรอินทรีย์ และหลักการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส ร้อยละ 94.1 และ ร้อยละ 99.0 ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยระดับมากเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม ค่าเฉลี่ย 2.54 เกษตรกรมีส่วนร่วมในสามพรานโมเดล 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล โดยมีส่วนร่วมมากที่สุดในกิจกรรมการเลือกคณะกรรมการ กิจกรรมการวางแผนงาน/กิจกรรมการผลิต แปรรูป และจำหน่าย กิจกรรมดำเนินการตามแผนงาน กิจกรรมการประชุมกลุ่ม กิจกรรมการรับความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือองค์กรภายนอก ร้อยละ 99.0 และเกษตรกรมีส่วนร่วมน้อยกว่าร้อยละ 50 ได้แก่ การบริหารการเงินของกลุ่ม ร้อยละ 48.5 การบอกยกเลิกกลุ่ม ร้อยละ 48.5 การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี ร้อยละ 30.7 และการจดทะเบียนและขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม ร้อยละ 26.7 เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ 3 อันดับแรก ได้แก่ ผู้บริโภคมีการ

รับรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 50.5 การประชาสัมพันธ์ตลาดเกษตรอินทรีย์มีไม่เพียงพอ ร้อยละ 40.6 การพัฒนาความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรไม่เพียงพอ ร้อยละ 37.6 โดยผลการศึกษานี้ให้เห็นว่า ควรมีการสนับสนุนการดำเนินการกิจกรรมการบริหารการเงินของกลุ่ม การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี โดยให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษาผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล เพื่อให้สมาชิกได้ร่วมเป็นผู้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ควรมีการส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ในหลากหลายช่องทางเพื่อการเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายของผู้ที่สนใจ ควรมีการเพิ่มช่องทางการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรมีกำลังใจในการผลิตสินค้า ควรมีช่องทางการประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม พี จี เอส สู่นักวิชาการ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจทำการเกษตรอินทรีย์ได้มีทางเลือกในการปฏิบัติเกษตรอินทรีย์เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำหรับทุนอุดหนุนงานวิจัย และขอขอบคุณมูลนิธิสังคมสุขใจ ที่ให้ความร่วมมือสนับสนุนการศึกษาในครั้งนี้ รวมถึงเกษตรกรในสามพรานโมเดลจังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี ที่อนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- Chaimongkol, T. and B. Limnirankul. 2013. Approaches toward Scaling up Organic Farming of Farmers at Pothongcharoen Village, Cherg Doi Sub-district, Doi Saket District, Chiang Mai. *Agricultural Sci. J.* 44(2)(Suppl.): 153–156. (in Thai)
- Community Development Department. 2017. Guidelines for the Establishment and Development of Professional Groups. Community Development Department, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Earth Net Foundation. 2016. Organic Agriculture. Available Source: <http://www.greennet.or.th/article/1006>, November 1, 2017. (in Thai)
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. 2016. Strategic 20 Years (2017–2036). Office of Agricultural Economics, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- National Organic Development Board. 2017. National Strategy for Organic Farming Development, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Navarat, A., S. Jirawuttipong, C. Boonratkwaeng, W. Meesawat and S. Suksonngam. 2013. Full Research Reports. Sampran Business Value Research Project 3rd Year. The Thailand Research Fund, Thailand. (in Thai)
- Sampran Model. 2018. Minutes of Sampran Model. Available Source: <http://sampranmodel.com/>, January 15, 2018. (in Thai)
- Sanglumpoon, N. 2009. Farmers' Participation in Kasetvichaya Project Operation, Chiang Mai Province. MS Thesis, Major Field: Agricultural Extension, Chiang Mai University, Thailand. (in Thai)